

РЕЗУЛЬТАТИ ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ РОЗВИТКУ НАУКОВО-ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ЗДАТНОСТІ У МАЙБУТНІХ МАГІСТРІВ ВІЙСЬКОВОГО УПРАВЛІННЯ В МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИНАХ

Викладено основні результати педагогічного експерименту в емпіричному дослідженні розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах.

Ключові слова: експеримент, майбутні магістри військового управління в міжнародних відносинах, науково-дослідницька здатність.

Рассмотрены основные результаты педагогического эксперимента в эмпирическом исследовании развития научно-исследовательской способности у будущих магистров военного управления в международных отношениях.

Ключевые слова: эксперимент, будущие магистры военного управления в международных отношениях, научно-исследовательская способность.

Постановка проблеми. Випускники вищого військового навчального закладу – магістри військового управління в міжнародних відносинах (МВУМВ) – повинні мати не тільки достатній особистий досвід емоційно-ціннісних відносин та досвід втілення відомих способів діяльності (прогнозування, моделювання, проектування), а й відповідно до Національної рамки кваліфікацій (8–9 кваліфікаційний рівень) здатність до кваліфікованого науково-дослідницького пошуку [1]. Тому потрібно розвивати здатність майбутніх МВУМВ до використання наукових методів дослідження, збору, аналізу, опрацювання та узагальнення інформації, зокрема здатність до автономного і відповідального оцінювання стану та прогнозування перспектив співробітництва України в міжнародних миротворчих операціях, аналізу двосторонніх і багатосторонніх дипломатичних переговорів у системі міжнародних відносин, систематизації та узагальнення інформації в ході службової діяльності з використанням сучасних інформаційних технологій, аналізу міжнародних відносин провідних країн світу, основних воєнних організацій, прогнозування характеру їх можливих дій тощо.

Щоб створити необхідні умови для вищезазначеного процесу, було розроблено обґрунтовану модель розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ. Для перевірки ефективності запропонованої моделі і комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ доцільно провести педагогічний експеримент.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретико-методологічні принципи організації, проведення та обробки

результатів педагогічного експериментального дослідження розкрито в наукових працях С. І. Архангельського, Ю. К. Бабанського, А. В. Барабанщикова, С. У. Гончаренка, В. В. Ягупова та ін. [2–7]. Методологію і методику наукового дослідження в педагогіці викладено у праці Е. Б. Кайнової. Експериментально досліджував розвиток управлінської культури майбутніх магістрів військового управління Р. В. Торчевський [8], професійну готовність майбутніх офіцерів інженерних військ – Є. І. Брижатиї [9], методику проведення експериментального дослідження психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військово-соціального управління – Л. В. Олійник [10]. Але науково-дослідницькі здатності у майбутніх МВУМВ експериментально не досліджувалися, тому це питання є актуальним.

Метою статті є виклад результатів формувального експерименту в дослідженні розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ.

Виклад основного матеріалу. Педагогічний експеримент є логічним та послідовним продовженням теоретичних наукових пошуків і основним методом перевірки їх достовірності, оцінювання ефективності і практичної значимості запропонованої методики. Експериментальна перевірка комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ є одним із основних етапів дослідження.

Експеримент (від лат. *experimentum* – випробовую) – форма пізнання об'єктивної дійсності, один з основних методів наукового дослідження педагогічних явищ, що

пов'язаний зі створенням дослідником специфічних умов і полягає в організації цілеспрямованого спостереження. Його доцільно застосовувати в тих ситуаціях, які необхідно перевірити [5, 7]. Мета експериментального дослідження полягала в перевірці ефективності моделі і комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ. Дослідження проводилося протягом 2009–2013 рр. Методику проведення експериментального дослідження умовно поділили на три етапи: констатувальний, пошуковий і формувальний.

На першому – *констатувальному* – етапі було визначено критерії та показники оцінювання рівнів розвиненості науково-дослідницької здатності майбутніх МВУМВ; розроблено експертний опитувальник; визначено фактичний рівень розвитку їх науково-дослідницької здатності; підібрано групи експертів, визначено їх коефіцієнт компетентності, проведено ними експертну оцінку сучасного стану розвиненості науково-дослідницької здатності та сукупності у майбутніх МВУМВ професійно важливих якостей, необхідних для науково-дослідницької діяльності (НДД) в інтересах майбутньої професійної діяльності. Група експертів складалася з представників різних вікових та фахових категорій, яким були притаманні широкий кругозір, різні інтереси, глибокі знання, уміння та, що важливо, професійний досвід. Їх компетентність дорівнювала граничній компетентності або була більше її. Це, як показав коефіцієнт компетентності експертів ($K_k = 1,1014$), забезпечило комплексне оцінювання розвиненості здатності до науково-дослідницької діяльності МВУМВ.

На другому – *пошуковому* – етапі уточнено й теоретично обґрунтовано модель та методику розвитку науково-дослідницької здатності майбутніх МВУМВ.

Третій – *формувальний* – етап є найважливішим у нашому дослідженні, оскільки передбачав формування експериментальної (ЕГ) і контрольної груп (КГ) зі слухачів Воєнно-дипломатичної академії (ВДА); оцінювання експертами на вхідному діагностуванні рівня розвиненості науково-дослідницької здатності слухачів у цих групах; упровадження комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ у навчально-виховний процес експериментальної групи; вихідне (контрольне) діагностування рівнів розвиненості науково-дослідницької

здатності як в експериментальній групі після впровадження методики, так і в контрольній групі; статистичну обробку та аналіз отриманих результатів. Статистична перевірка однорідності складу ЕГ і КГ за сформованістю знань, умінь, навичок і здатностей слухачів ВДА до початку формувального експерименту показала, що за основними характеристиками ці групи суттєво не відрізнялися (отримані результати в межах похибки).

Діагностування розвитку науково-дослідницької здатності майбутніх МВУМВ за допомогою комплексної методики має відповідати вимогам загальної теорії вимірювань і спиратися на критерії, що дозволяють оцінити якість отриманих результатів. Найважливішими серед цих критеріїв є об'єктивність, реліабільність, валідність, достовірність. Тому під час діагностування було використано анкетування, опитування, самооцінювання, експертне оцінювання.

Результати діагностування рівнів розвитку здатності до НДД вважаються об'єктивними, якщо максимально незалежні від експертів (дослідників), а вплив суб'єктивних дій фахівців, які проводять діагностування, є мінімальним. Крім того, діагностування можна вважати об'єктивним, якщо забезпечено об'єктивність проведення діагностування рівнів розвитку здатності до НДД майбутніх МВУМВ в однакових для всіх опитуваних умовах; прицензійність обробки результатів дослідження; об'єктивність інтерпретації результатів експертного опитування.

Кількісно реліабільність можна виразити за допомогою кореляції результатів початкового і повторного опитування або результатів різних складових одного опитування. Перевірка реліабільності методики стосується насамперед відновлення результатів під час проведення повторного діагностування або експертного опитування. Ступінь реліабільності методики визначається за допомогою коефіцієнта реліабільності. Коефіцієнт реліабільності дорівнював коефіцієнту кореляції між результатами, які отримані за однаковими методиками та за сталих умов. Він показав, наскільки корелюють результати діагностувань, що проведені в однакових умовах. Слід нагадати, що ступінь реліабільності залежить від об'єктивності методики та стабільності діагностування досліджуваної характеристики.

Валідність – обґрунтованість та

адекватність певного методу дослідження. Валідність методики діагностування рівнів розвитку здатності до НДД – психометрична характеристика, що є реальною здатністю інструментарію виміряти той психологічний конструкт, для діагностики якого він заявлений.

Достовірність отриманих результатів гарантувалася експертами, які оцінювали рівень професійних знань майбутніх слухачів ВДА на вихідному (контрольному) діагностуванні. Для підтвердження достовірності отриманих результатів ми застосували непараметричні методи математичної статистики, а саме U-критерій Манна-Уїтні [4].

Генеральна сукупність у нашому дослідженні складалася зі слухачів, які навчалися у Воєнно-дипломатичній академії у 2009-2013 роках.

Як уже зазначалося, перед початком діагностування ми умовно поділили слухачів на дві групи – контрольну та експериментальну. Головною вимогою під час проведення формувального етапу експерименту для забезпечення реліабільності і достовірності результатів дослідження було те, щоб навчання в КГ відбувалось за класичною (традиційною) програмою підготовки майбутніх МВУМВ, а в ЕГ – за розробленою комплексною методикою розвитку науково-дослідницької здатності МВУМВ. Запропонована комплексна методика складається з двох блоків: розвиток позитивної мотивації та розвиток здатності до НДД у майбутніх МВУМВ за допомогою активних методів та інтерактивних технологій навчання. *Розвиток позитивної мотивації* як елемент комплексної методики розвитку здатності до НДД є дієвим чинником для стимулювання мотиваційної сфери МВУМВ. Позитивна мотивація є підґрунтям для занять НДД. Використання інших, не менш важливих джерел активності (потяг до саморозвитку і самоствердження, інтерес до змісту і процесу науково-дослідницької діяльності) є також дієвою мотивацією науково-дослідницької діяльності, а їх актуалізація здатна забезпечити ефективність та успішність майбутньому МВУМВ у цій сфері. Успішність науково-дослідницької діяльності у межах фахової залежить не лише від здібностей і знань МВУМВ, а й від мотивації, його прагнення досліджувати, працювати, служити і досягати високих наукових і професійних результатів. Чим вище рівень мотивації та активності, тим

більше мотивів спонукають його до наукової діяльності, тим більше зусиль він здатен прикласти. Високомотивовані майбутні МВУМВ, як свідчить аналіз результатів їхнього анкетування, в середньому на 41 % більше працюють і, як правило, досягають значних результатів як у науково-дослідницькій, так і в навчальній, а загалом і в професійній діяльності. У рамках затвердженої «Методики діагностування та розвитку мотивації навчальної діяльності» передбачено проведення занять, до складу яких входять такі вправи:

Вправа 1. Тема «Вплив позитивної мотивації на НДД слухача». Форми проведення: міні-лекція – дискусія, аналіз конкретних ситуацій (метод case-studies). Час проведення 15-20 хв.

Вправа 2. Тема «Розвиток і зміна ставлення до НДД» (спрямовано на посилення мотиву успіху, розвиває мотивацію досягнення у НДД). Слухачам пропонується самостійно написати індивідуальний текст (за аналогією саморегуляції) для подальшого перечитування з метою підтримання позитивної мотивації до НДД. Форми проведення: міні-лекція – проблема, «круглий стіл». Час проведення 15-20 хв.

Вправа 3. Тема «Формування інтересу до процесу і змісту НДД». Акцентування уваги слухачів на зв'язок фахових дисциплін та НДД, зокрема практичне використання методів наукового пізнання, НДД в інтересах майбутньої професійної діяльності. Особливо до дискусії залучати тих слухачів, які мають досвід НДД. Форми проведення: міні-лекція – дискусія, аналіз конкретних ситуацій (метод case-studies). Час проведення 15-20 хв.

Вправа 4. Тема «Мотивація на розвиток у собі професійно важливих якостей, необхідних для НДД в інтересах майбутньої професійної діяльності». Форми проведення: ділова (рольова) гра, дискусія. Наприклад, обговорення вимог до кандидатів на заміщення посади наукового співробітника у науково-дослідному відділі вищого військового навчального закладу. Час проведення 15-20 хв.

Вправа 5. Тема «Розвиток здатності виділяти пріоритети під час планування НДД». Кожний самостійно визначає п'ять етапів, які забезпечать йому досягнення наукової мети. Форми проведення: метод Хоббо. Час проведення 15-20 хв.

Вправа 6. Тема «Розвиток відчуття наукової компетентності та здатності до НДД. Розвиток самостійності та

відповідальності під час наукових досліджень. На завершення слухачам пропонується анкета для виявлення їхнього ставлення до НДД (оцінювання заняття, висловлення побажань). Форми проведення: «круглий стіл», анкетування. Час проведення 15-20 хв.

Кожне наступне завдання передбачало більш високий рівень розвитку здатності слухачів до НДД. Використання аналізу конкретних ситуацій, інсценізації професійних ситуацій, ділових (навчально-рольових) ігор, дискусій, творчих завдань дослідницького характеру, інших методів і форм, що імітують і відтворюють особливості майбутньої професійної діяльності створювало можливості для переходу від пізнавальної мотивації до професійної.

Розвиток здатності у майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах до НДД здійснюється у межах факультативного курсу «Основи наукових досліджень» за допомогою активних методів та інтерактивних технологій навчання з використанням комплексу навчальних методів та типових видів НДД, зокрема конференцій молодих науковців, написання наукових статей, курсових та магістерських робіт, участі у роботі наукових гуртків, написання конкурсних наукових робіт, рефератів, доповідей, участі в НДР, виконання творчих завдань у межах навчального плану. Основними критеріями є самостійність і відповідальність під час досліджень, що ґрунтуються на аналізі та систематизації наукової інформації. Розроблення творчих програм за предметами, збільшення частки самостійних робіт, створення проблемних ситуацій на заняттях, дослідницьке викладання інформації, застосування нетрадиційних методів навчання, сприяють самореалізації та подальшому розвитку творчих сил особистості МВУМВ, відповідно, створюють умови для подальшого саморозвитку та самовдосконалення. Розвиток здатності до НДД відбувався на основі інтерактивності, діалогічності, дискусійності між усіма учасниками навчального процесу.

Під час цих занять науково-педагогічним працівникам слід зважати на такі чинники:

пріоритетним має бути проблемно-розвивальне навчання, спрямоване на здобування знань, розвиток умінь, навичок, здатностей (базується на позитивній

мотивації), професійно важливих якостей та професійного мислення майбутніх МВУМВ;

"період напіврозпаду компетентності"; "застарівання" важливих компетенцій, які є вкрай необхідними для професійної компетентності;

андрагогічні особливості (вік слухачів 26-33 роки. У цей період в особистості високий рівень пам'яті, мислення й уваги). Визначення провідного виду пам'яті та її особливостей, характерних для цього віку, особливостей прояву образної, вербальної, рухової, емоційної пам'яті;

кожний слухач має власну думку, знання, певний досвід НДД тощо;

позитивна мотивація сприяє розвитку самостійності, цілеспрямованості, наполегливості, відповідальності, які є важливими якостями для майбутніх МВУМВ.

Оцінювання рівня розвиненості здатності слухачів ВДА до науково-дослідницької діяльності передбачає не тільки визначення критеріїв, а й аналіз того, наскільки повним було виявлення ними певної ознаки. На повноту прояву критерію вказує показник, який виступає невід'ємною складовою системи оцінювання науково-дослідницької діяльності слухачів, оскільки він дає можливість визначити, на основі чого оцінюється ступінь прояву критерію у межах кількості балів, що характеризують показник. Тому доцільно було розробити шкалу оцінювання розвиненості здатності слухачів ВДА до науково-дослідницької діяльності. Критерії визначали у порядку вагомості на основі анкетування слухачів ВДА, опитування експертів та науково-педагогічних працівників ВВНЗ.

На основі цих критеріїв та показників шляхом експертної оцінки визначили рівні розвитку здатності до науково-дослідницької діяльності у слухачів ВДА. Якщо показник проявляється інколи, то можна говорити про низький рівень (0 – 4 бали), якщо показник проявляється у більшості ситуацій, то визначаємо його як середній (5 – 7 балів), якщо показник виражений, а тим більше постійно, то це високий рівень (8 – 10 балів) розвитку здатності до науково-дослідницької діяльності у слухачів ВДА. Експерти оцінили рівні розвиненості науково-дослідницької здатності слухачів в експериментальній і контрольній групах до впровадження комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності МВУМВ (вхідне діагностування, рис. 1).

Питання педагогіки

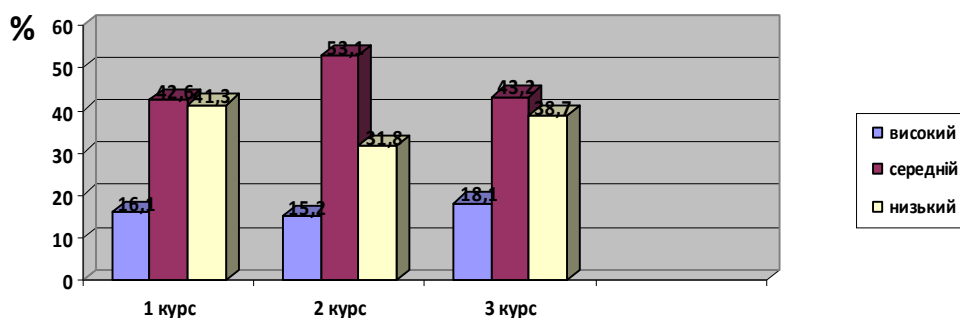

Рис. 1. Вхідне діагностування рівнів розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ

Після реалізації комплексної методики розвитку науково-дослідницької здатності МВУМВ, проведення занять відповідно до «Методики діагностування та розвитку мотивації навчальної діяльності» у межах

спеціального мотиваційного тренінгу, викладання факультативного курсу «Основи наукових досліджень» експерти оцінили рівні розвиненості науково-дослідницької здатності слухачів (вихідне діагностування, рис. 2).

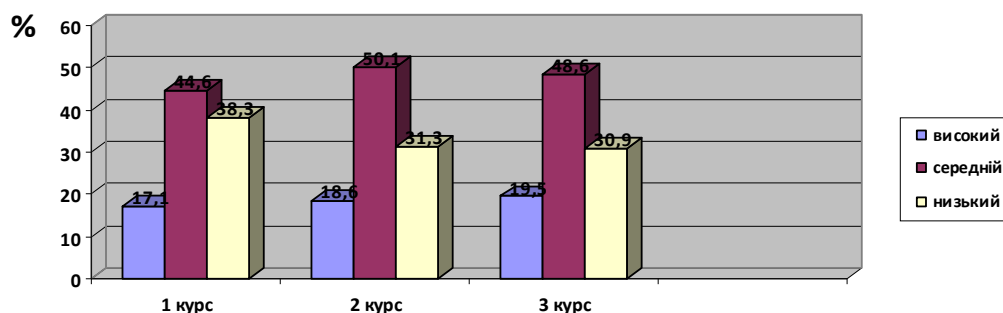

Рис. 2. Вихідне діагностування рівнів розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ

Подальший аналіз отриманих у ході дослідження результатів показав динаміку

розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ, яку подано в табл. 1.

Таблиця 1

Рівень розвитку науково-дослідницької здатності	Вхідне діагностування, %		Вихідне діагностування, %	
	КГ	ЕГ	КГ	ЕГ
Високий	14,3	14,7	16,1	24,4
Середній	48,1	47,9	44,0	48,9
Низький	37,6	37,4	39,9	26,7

Результати вихідного діагностування показують, що кількість майбутніх МВУМВ в експериментальній групі з низьким рівнем розвитку науково-дослідницької здатності зменшилася на 10,4 %, з високим рівнем – збільшилася на 9,7 %, а із середнім – збільшилася на 4,9 %. Це дає нам підстави стверджувати, що комплексна методика розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ дає позитивний результат, а її використання є ефективним.

Після проведення занять, які передбачені комплексною методикою розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ істотно змінилося ставлення слухачів до науково-дослідницької

діяльності та навчальних дисциплін. Формування позитивної мотивації у слухачів ВДА сприяло їх зацікавленості науково-дослідницькою діяльністю, інтеграції навчання та елементів науково-дослідницької роботи (методів наукового пізнання), а також застосуванню їх на практиці у подальшій професійній діяльності.

Висновок. Упроваджені комплексна методика та модель розвитку науково-дослідницької здатності позитивно вплинули на ставлення майбутніх МВУМВ до обраної професії, до сприйняття себе як повноцінних особистостей, професіоналів, здатних творчо мислити, працювати і реалізовувати свій потенціал. Ефективність запропонованої

моделі підтверджено експериментальною перевіркою.

Перспективні напрями подальших досліджень Запропонована модель розвитку науково-дослідницької здатності у майбутніх магістрів військового управління в міжнародних відносинах дасть змогу

зосередити увагу на необхідності доповнення змісту навчальних дисциплін завданнями дослідницького характеру, спрямованості навчального матеріалу на розвиток науково-дослідницької здатності у майбутніх МВУМВ.

Література

1. Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Національної рамки кваліфікацій» від 23 листопада 2011 р. № 1341. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-п>.
2. Архангельский С. И. Теоретические основы научной организации педагогических исследований / С. И. Архангельский, В. И. Михеев. – М. : Знание, 1976. – 27 с.
3. Бабанский Ю. К. Проблемы повышения эффективности педагогических исследований / Ю. К. Бабанский. – М. : Педагогика, 1982. – 192 с.
4. Барабанщиков А. В. Методика исследования проблем военной педагогики и психологии : [учебное пособие]. / А. В. Барабанщиков, В. П. Давыдов, Н. И. Конюхов [и др.]. – М., 1987. – С. 49.
5. Гончаренко С. У. Педагогічні дослідження: методологічні поради молодим науковцям / С. У. Гончаренко. – Київ–Вінниця : ДОВ «Вінниця», 2008. – 278 с.
6. Ягупов В. В. Психолого-педагогічні дослідження : [навчально-методичний посібник] / В. В. Ягупов. – К. : КВІУЗ, 1998. – 108 с.
7. Ягупов, В. В. Педагогіка : навч. посібник / В. В. Ягупов. – К. : Лібідь, 2003. – 560 с.
8. Брижатиий С. І. Результати експериментального дослідження професійної готовності майбутніх офіцерів інженерних військ [Електронний ресурс] / С. І. Брижатиий // Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України : Педагогічні науки. – 2013. – Випуск 2.
9. Торчевський Р. В. Результати експериментального дослідження розвитку управлінської культури майбутніх магістрів військового управління / Р. В. Торчевський // Вісник Національного університету оборони України : Зб. наук. праць. – Київ. – 2012. – Вип. 1 (26). – С. 108–113.
10. Олійник Л. В. Методика проведення експериментального дослідження психолого-педагогічної підготовки майбутніх магістрів військового-соціального управління / Л. В. Олійник // Вісник Національного університету оборони України : Зб. наук. праць. – Київ. – 2013. – Вип. 1 (32). – С. 119–123.
11. Воловик П. М. Застосування дисперсійного аналізу в педагогічних дослідженнях / П. М. Воловик // Рад. шк. – 1976. – № 6. – С. 29–37.
12. Васильєва С. О. Експериментальне дослідження способів організації науково-дослідної діяльності старшокласників / С. О. Васильєва // Педагогіка і психологія : формування творчої особистості: проблеми і пошуки: Зб. наук. праць. – Київ-Запоріжжя. – 2004. – Вип. 31. – С. 86–89.

Lysenko S. A., junior fellow of the research department,

RESULTS OF THE EXPERIMENTAL RESEARCH OF THE SCIENTIFIC CAPABILITIES DEVELOPMENT OF FUTURE MASTERS OF MILITARY COMMAND AND CONTROL IN INTERNATIONAL RELATIONS

The article deals with analysis of research aptitude among future masters of military management in international relations. It gives data about testing reasoning ability, comprehension, divergent thinking and general awareness of the candidate. As an experiment was conducted the article provides results of research aptitude among future masters of military management in international relations depending upon different approaches to research skills development. A new model of developing research aptitude among future masters of military management in international relations is offered. Extensive examples are provided to prove the approach to developing research aptitude among future masters of military management in international relations. Necessary conditions and prerequisites for developing research aptitude among future masters of military management in international relations are identified and substantiated. Possible guidelines for additional investigation of developing research aptitude among future masters of military management in international relations are outlined.

Key words: experiment, future masters of military command and control in international relations, scientific capabilities.